

JAN VAN BREDERODE, CONVERS DER KARTHUIZERS BIJ DIEST.

Over Jan van Brederode, van wiens woelige leven onder het bisschoppelijk bestuur van Frederik van Blankenheim door de kroniekschrijvers een kort relaas gegeven wordt, is in de Nederlandsche wetenschappelijke wereld nog weinig meer bekend geworden. Is het van belang voor onze Middeleeuwsche historie om te trachten bijzonderheden aan het licht te brengen over dezen merkwaardigen telg uit een der roemrijkste geslachten van de lage landen bij de zee, in het bijzonder zal ook de kennis der geschiedenis van de Middel-Nederlandsche letterkunde bij zulk een onderzoek baat kunnen hebben.

Immers, niet zonder reden brengt men zijn naam in verband met het veel verspreide „seer merkelic boec, dat gheheeten is Die Coninx Summe”. Men is echter nog altijd in het onzekere over den „convaers der cartuser oerde tot Seelem”, die in 1408 de voortreffelijke Dietsche vertaling bezorgde van de „Somme le Roy”. Was diens naam Jan van Rode of Jan van Brederode? Ten slotte is men overgehield naar de meening, dat aan eerstgenoemden broeder de eer van het werk toekomt¹⁾, vooral op grond van de veronderstelling, dat van Brederode's verblijf in het klooster bij Diest nergens gewag wordt gemaakt. Johannes à Leydis verzekert zelfs uitdrukkelijk, dat hij Karthuizer werd in de chartreuse Nieuwlicht, buiten Utrecht.

Het loonde de moeite om een en ander nog eens langs andere wegen na te gaan.

Toen in 1390 Reinolt, de 14e Heer van Brederode, kwam te overlijden, liet hij een weduwe na, vrouwe Johanna van Gennep, en vier zonen. „Diderick die eerste geboren soon die versmade die werlt mit al haer weelden, ende wert te

¹⁾ *Des Coninx Summe* door D. C. Tinbergen (Leiden 1907), p. 90 e.v.; Dr. W. de Vreese in de *Biogr. Nat. de Belgique* T. XIX (1907), kol. 570—571; J. C. van Slee, in de *Allg. Deutsche Biographie*, XXIX (1889) p. 6—7.

Diest int Cathusers clooster een devoet monick int jaer ons Heeren CIDCCC negen ende tachtig”¹⁾).

Dat het de chartreuse van Zeelhem bij Diest is geweest, waar deze Brederode in genoemd jaar opneming vroeg, is, naar ik vermoed, eene onnauwkeurigheid in de mededeeling van Johannes à Leydis.²⁾ Volgens Dom C. le Couteulx, den annalist der Karthuizerorde, die, zooals blijken zal, uitstekend gedocumenteerd was, is Diederik „factus primum canonicus Diestae”³⁾. In het voorjaar van 1391 was hij „redditus”⁴⁾ in het klooster der H. Maria te Monnikhuizen bij Arnhem. En vast staat dat deze chartreuse toen van het bestuur der Orde vergunning heeft verkregen om hem te bevorderen tot den stand van „clericus redditus”⁵⁾.

¹⁾ *Matthaei Veteris Aevi Analecta*, Tom. I p. 632 (*Joannes a Leydis, de Origine et Rebus gestis Dominorum de Brederode*).

²⁾ Trouwens, wij zullen in den loop van ons verhaal dezen kroniekschrijver nog een enkele maal op onjuistheden betrappen.

Ook Bockenbergh, *Historia et Genealogia Brederodiorum*, (Lugd. Bat. 1587), p. 22, deelt in navolging van Joannes à Leydis mede, dat Diederik in 1389 te Diest Karthuizer werd. Eveneens Paulus Voet, *Oorspronck, Voortganck ende Daeden der Doerl. Heeren van Brederode*, p. 63.

³⁾ Le Couteulx, *Annales Ordinis Cartusiensis*, Tom. VII, Monstrolii 1890, p. 362.

⁴⁾ „Alii vero sunt Redditi laici, Conversis pene similes, sed tamen inferiores: prolixam enim barbam non gestant, et hi quidem rarissimi sunt” (*De vita cartusiana libri II auctore Petro Sutore; Colon. 1609; p. 90*).

⁵⁾ „quidam (redditi) vocantur Clerici, qui et Conversis digniores, et quodammodo mixti sunt. Cucullam enim sine vittis gestant (evenals de conversen), et cum monachis habitantes, cellam, silentium, ordinemque, ut monachi, observant. Cum ipsis vero Conversis agentes, Conversorum more in omnibus peae victitant”. (P. Sutor, *De vita cartusiana*, p. 90).

Van 1368 tot 1509 waren van kracht de zoogenaamde *Nova Statuta* der Karthuizerorde, zijnde de tweede compilatie der in de 12de eeuw door Dom Guigo opgeteekende *Consuetudines*, vermeerderd en aangevuld met de in den loop der tijden door het generaal kapittel gegeven voorschriften. Een bijzonder uitvoerige behandeling dezer statuten, zoodat de daarin vervatte bepalingen nopens het instituut der clerici redditu, conversi en laici redditu, vindt men in: J. Le Masson, *Annales Ordinis Cartus. (Correriae 1687)*. Tom. I.

Het is daarom zeer onwaarschijnlijk, vooral wanneer we ook denken aan de „stabilitas loci”, dat Diederik aanvankelijk in Diest het Karthuizerhabijt heeft ontvangen ¹⁾. Mogelijk is het jaartal wél juist, en zal het dus in 1389 zijn geweest, dat hij als reddiet in Monnikhuizen werd aangenomen. Twee jaren later werd hij er „clericus redditus” en hij bleef daar, totdat wij hem straks — vanaf het jaar 1402 — aantreffen onder de communitieit van het klooster te Zeelhem.

Het Westersch Schisma had zelfs ook in de Karthuizerorde een tijdelijke scheuring veroorzaakt. De Fransche en Spaansche kloosters, onder den prior der Grande Chartreuse, waren op de hand van den Paus van Avignon ²⁾. De chartreusen in Duitschland en elders evenwel hielden de obedientie van het rechtmatige hoofd der Kerk en hadden gezamenlijk een eigen generaal gekozen, die zetelde in het klooster van Seiz in Stiermarken, tusschen Laijbach en Marburg. Zoolang de scheiding duurde, had dit convent ten opzichte van zijne onderhoorige chartreusen, dezelfde rechten als het groote klooster bij Grenoble steeds in heel de Orde had. De Nederlandsche Karthuizerkloosters resorteerden derhalve onder Seiz. Zij behoorden in deze jaren (tot 1411) ook allen tot dezelfde ordesprovincie, de „provincia Rheni” en stonden dus onder het bestuur van hetzelfde tweetal visitatoren. Jaarlijks — in het voorjaar — kwamen de priors van alle kloosters naar Seiz tot het houden van het generaal Kapittel. Het zijn de chartae van deze vergaderingen, geciteerd bij Le Couteulx, waaraan ik belangrijke bouwstoffen heb ontleend voor mijn verhaal.

Uit deze „Chartae Urbanistarum” van het jaar 1391 nu blijkt, dat aan den prior en het convent van het klooster Monnikhuizen wordt toegestaan „ut frater Theodoricus de Brederode ibidem Redditus licite possit profiteri in statu

¹⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* T. VII, p. 141, 362.

²⁾ *Een Boek over Karthuizers, in het licht gegeven door Mr. H. J. J. Scholtens*, (Roermond 1924), p.p. 70 en 88.

Clerici Redditi, non obstantibus quibusdam irregularitatibus quibus esset forsán irretitus” ¹⁾).

Doordat aus Diederik, Heer Reijnolts eerstgeborene, den kloosterlijken staat had omhelsd, volgde Jan, de tweede zoon, in 1390 op als Heer van Brederode. Aan het doen en laten van dezen woeligen edelman en aan zijn omgeving zijn deze bladzijden gewijd.

Met Hertog Albrecht, graaf van Holland, en diens zoon Willem van Oostervant, behaalde Jan van Brederode in 1398 de zege op de Friezen. „Int jaer Ons Heren MCCC negen en tnegentich in die vasten so ginck dese Heer Johan in Sinte PatriciusVegevijer in Ierlant ende hij quam wederom thuys op St. Odulphus dach in datselfde jaer. Hij stichtte oeck die capel in de Santpoort in die eer Gods ende Sinte Patricius mit twee missen ter week” ²⁾).

De gemalin van den 15den Heer van Brederode was Johanna, dochter van Heer Willem van Abcoude. Het zullen ook deze familiebetrekkingen zijn geweest, die van invloed waren op de keuze van zijn verderen levensweg. Wij mogen er dus even bij stilstaan.

In het jaar 1392 stichtte Zweder, Heer van Gaesbeeck, Putten en Strijen, het Karthuizerklooster Nieuwlicht buiten Utrecht, aan de Vecht ten Noord-Westen der stad ³⁾.

Zijn stoffelijk overschot werd hier later bewaard in het koor der kloosterkerk. Zweder's oudere broeder, Willem, Heer van Abcoude en Duurstede, was de tweede stichter dezer chartreuse. Nieuwlicht heeft ook aan hem een zeer milden weldoener gehad. Blijkens de lijst der „beneficia maximorum benefactorum” heeft hij de Karthuizers, vooral na zijns broeders dood, rijk bedacht, zoowel onder de levenden als

¹⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* VII 362.

Joannes à Leydis zegt in zijn *Chronicon Hollandiae*, lib. XXV cap. 28: „Theodoricus, contemnens mundum, factus est monachus Carthusiensis in Diest ubi et devotissime vixit usque ad vitae suae terminum”. Hieruit blijkt reeds, dat de kroniekschrijver niet volledig met de feiten bekend was.

²⁾ *Matthaei Veteris Aevi Analecta* ed. in quarto I 634.

³⁾ *Bijdragen en Mededeelingen van het Hist. Genootschap*, gevestigd te Utrecht IX (1886), p. 133—140, 165, 168, 185, 260.

⁴⁾ Idem, p. 141, 166—168, 185.

bij overlijden. Hij hielp den bouw der chartreuse voltooiën en verzekerde ten eeuwigen dage het onderhoud van zeven monniken. Aan zijn ijver was het ook te danken dat eens drie novicen tegelijk konden worden aangenomen: Wilhelmus Vrijman van Delft, Theodoricus Rütsch en Symon van Amsterdam. Toen hij in 1407 stierf, vielen aan het klooster bovendien nog een kleine 5000 Fransche schilden uit zijn nalatenschap ten deel ¹⁾).

De Karthuizerorde vergold de weldaden der gebroeders met bijzondere geestelijke gunsten. De acta van het generaal Kapittel (Seiz) van 1401 vermelden, dat op verzoek van den Prior en het convent van Nieuwlicht aan Zweder van Gaesbeek, zijn stichter, wordt geschonken „monachatus (simplex) cum associatione primi anniversarii”. Kort nadat de eenheid in de Orde hersteld was, werd hem door het generaal Kapittel, in de Grande Chartreuse vergaderd, een „plenus monachatus” ²⁾ toegekend ³⁾. Willem van Abcoude verkreeg na zijn overlijden soortgelijke blijken van erkentelijkheid. Aanvankelijk werd voor zijn zielerust een tricenarium ⁴⁾ gehouden. In 1412 werd ook dit gunstbewijs uitgebreid tot een „plenus monachatus” ⁵⁾.

Het behoeft dus geen verwondering te wekken, dat Jan van Brederode, wiens broeder reeds jaren het Karthuizerkleed droeg en wiens aangehuwde familie zoovele vriendschapsbetrekkingen met de monniken van S. Bruno onderhield, zijn keuze liet vallen op de chartreuse, toen hij de wereld vaarwel ging zeggen. We geven weer het woord aan Johannes à Leydis, waar deze in zijn Kroniek van Brederode Jans levensloop aldus verder schetst:

„Int jaer Ons Heeren MCCCC ende een so wert die kerck gewijt int Nonnen closter te Wijck te Duersteden op Ons liefs Heren Hemelvaert dach. Ende als die dienst gedaen

¹⁾ *Bijdr. en Meded.* IX p. 166, 167.

²⁾ Dit bestond uit zes Missen van iederen Karthuizer-priester en twee psalteria van iederen niet-priester.

Vergelijk ook: *Bijdr. en Meded.* IX, p. 208—211.

³⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* VI, p. 476.

⁴⁾ hetgeen omvat het Doodenofficie met 30 Missen.

⁵⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* VI, p. 475.

was, so worden die Nonnen besloten. Des jaers daerna so ginck vrouw Johanna, de vrouw van Brederoden, te Wijck te Duersteden in dat selfde Nonnen clooster ende Johan, de Heer van Brederoden, hoer man, die wert in dat selfde jaer een Lekenbroeder tot den Cathusers buten Utrecht”.

Hun huwelijk was kinderloos gebleven. In 1402 kozen beide echtgenooten met onderling goedvinden den kloosterlijken staat. Johanna nam den sluier aan bij de Dominicanessen te Wijk bij Duurstede, wier klooster 's jaars te voren door haar vader was gesticht ¹⁾. Jan werd convers bij de Karthuizers. Wat mag wel de aanleiding zijn geweest tot dezen grooten stap? Was daarop misschien mede van invloed geweest zijn retraite, kort te voren, in het St. Patricks vuur? Het is niet ondenkbaar.

Doch Willem Heda voert nog andere beweegredenen aan: „Ipse (Joannes) vero professus est vitam Cartusianam, desperatione quadam, uti creditur, ductus, quia patre superstite, adhuc ad possessiones pro ambizioso statu ducendo pertingere nequibat” ²⁾. Inderdaad schijnen stoffelijke omstandigheden aan het besluit niet vreemd te zijn geweest, zooals nog afdoende zal blijken uit een in dit verband hoogst merkwaardig geschrift van Joannes Gerson.

Dat Jan van Brederode, althans aanvankelijk, het Karthuizerhabijt zou hebben gedragen in het klooster Nieuwlicht bij Utrecht, zooals Joannes à Leydis verzekert, is echter al even onwaarschijnlijk, als zijn mededeeling, dat Diederik van Brederode in 1389 te Zeelhem Karthuizer werd. Wijl dezelfde kroniekschrijver bovendien in de meening verkeerde, dat Jan in 1407 nog bij de monniken van Nieuwlicht verbleef ³⁾, kan hij ons niet doen aarzelen om met den annalist der Karthuizerorde ⁴⁾ aan te nemen, dat Jan van Brederode van den beginne af aan te Zeelhem bij Diest convers is geweest. Daar kon hij rustiger en met minder opzien het nederige kleed van leekebroeder dragen en aan de wereld

¹⁾ Zie over dit klooster der H. Maria Magdalena: *Archief v. d. Geschiedenis v. h. Aartsbisdom Utrecht*, dl. XIV, p. 52—66.

²⁾ *Historia Episcop. Ultraject.*, p. 268.

³⁾ *Chronicon Hollandiae*, p. 328.

⁴⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* VII p. 141.

verzaken. Want nederig was de stand van convers zeer zeker voor een telg van Brederode.

De bevolking van een Karthuizerklooster kon bestaan uit: monachi, clerici redditii, conversi, laici redditii, donati en prebendarii. Alleen de beide eerstgenoemde rangen zijn koorreligieuzen. Laici redditii en prebendarii komen slechts een enkele maal voor. De leekebroeders (conversen en donaten) zijn doorgaans geen gestudeerde lieden. Zij beoefenen den handenarbeid en vormen bij de Karthuizers een aparte familie onder bestuur van den procurator van het huis. Uitteraard is hun leven minder eenzaam dan dat der monniken. Zij arbeiden veelal gemeenschappelijk en hebben een eigen kapel en een eigen refter, waar zij op Zonen feestdagen te zamen eten. Des nachts wonen zij in de kerk der chartreuse de Missen bij, doch hun nachtwake is veel korter dan die der paters.

De conversbroeders in de Orde van S. Bruno zijn de broeders met eeuwige geloften. Zij dragen den schedel geheel kaal geschoren, doch laten den baard groeien. Hun habijt is wit, evenals dat der monniken, maar hun kovel is korter, met afgeronde hoeken en zonder verbindingsbanden. De Karthuizerdonaten evenwel zijn broeders zonder geloften. Zij dragen een bruin kleed en geen baard, terwijl hun regel minder streng is.

Ofschoon gewoonlijk lieden uit den eenvoudigen stand, die eenig handwerk verstaan of in den landbouw bedreven zijn, Karthuizerbroeder worden, zijn er toch ook in den loop der eeuwen niet weinige mannen van aanzienlijken huize geweest, die het niet beneden zich hebben geacht om broeder te worden. Wanneer men in de Indices der Annales Ordinis Cartusiensis van Le Couteulx den „Index fratrum” naslaat, ziet men achter menigen naam de toevoeging „vir nobilis” of „miles”.

Zoo zal dus Jan van Brederode in 1402 aan de kloosterpoort te Zeelhem hebben aangeklopt. Zijn broeder Walraven, met wien hij te voren een overeenkomst had aangegaan betreffende zijn tijdelijke zaken, volgde hem op in de heerlijkheid Brederode. Wij zullen later meer bijzonderheden vernemen omtrent de omstandigheden, waaronder

Jan de wereld verliet. Ofschoon het mede materiële zorgen geweest zijn, die hem den weg naar het klooster hebben doen gaan, moet hij dien stap ook gedaan hebben met de beste religieuze voornemens. Anders zou hij immers de voorkeur hebben gegeven aan een Orde met zachteren regel. Zijn kloosterleven schijnt dan ook onberispelijk te zijn geweest, althans hetgeen wij er van weten geeft grond tot die gevolgtrekking en bij de Karthuizers was hij in een veilige haven beland.

Het is mogelijk, teekent Le Couteulx aan, na te hebben medegedeeld, dat Brederode bij zijn intrede te Zeelhem met schulden beladen was, dat de Voorzienigheid die middelen heeft gebezigd om Brederode tot den kloosterlijken staat te roepen. Zoo zal ook de vrome prior Everardus van Heusden er over gedacht hebben, toen de ervaringrijke edelman opname kwam vragen onder de broeders van zijn huis. Een jaar later ¹⁾ zal het kapittel van de Zeelhemsche chartreuse hebben goedgekeurd, dat hij werd toegelaten tot de professie, een beslissing, welke in 1440 door Gerson en de andere leden der Parijsche theologische faculteit „inconsultus et incautus” genoemd is.

Bezien wij nu eens nader de ernstige omgeving, waarin de boetvaardige edelman zich verplaatst zag ²⁾.

Op een hoogte onder Zeelhem en nabij het stedeke Halen lag de chartreuse van Sint Jan Baptist. Door haar ligging op den Sint Jans-berg domineerde zij den verren omtrek. Vandaar moet men dan ook een bekoorlijk uitzicht hebben gehad, dat het zijne zal hebben bijgedragen tot den zoeten vrede van het harde en beschouwende kloosterleven. Eenerzijds de groene Demervallei, Zuidwaarts de kerktorens van Halen, Herck, Donk en andere parochies. In het Westen een aanblik op het afgelegene profiel der stad Diest en in de tegenovergestelde richting de donkere dennenbosschen der Kempen.

¹⁾ Uit de Chartae Capitulares van Seiz uit het jaar 1403 blijkt, dat Jan toen deel uitmaakte van de communitieit der chartreuse bij Diest. Van het klooster bij Utrecht is geen sprake.

²⁾ *Historische Oogslag op het voormalige Karthuizerklooster te Zeelhem*, door F. J. R a i j m a k e r s. (Brussel 1863). passim.

Driekwart eeuw geleden was hier deze nederzetting der Orde van S. Bruno tot stand gekomen. De communiteit stond in een roep van heiligheid en genoot deswege groot aanzien in het Nederduitsche land. Bijgevolg was zij allengs groeiende, zoo zelfs, dat voor het gebouwencomplex eene uitbreiding weldra hoog noodzakelijk zou zijn ¹⁾.

Het klooster werd in de jaren, dat Jan van Brederode daar het habijt van conversbroeder droeg, bestuurd door prior Everhardus van Heusden. ²⁾ Onze frater heeft ook den lateren Bisschop van IJsland, Gozewijn Comhaer van Deventer, nog meegemaakt als kloosteroverste ³⁾. De laatste, mij bekende, oorkonde, welke Everhardus als zoodanig vermeldt, is van 1406, terwijl Comhaer reeds in 1408 de chartreuse bestuurde. ⁴⁾

Wie waren nu voorts Jan van Brederode's medebewoners der Cartusia Montis sancti Johannis Baptistae? Het moet een eerbiedwaardige schare mannen geweest zijn. Onder de monniken van Zeelhem was er een, die hem bijzonder

¹⁾ Uit gegevens door den toenmaligen prior Henricus de Pyro aan het generaal-kapittel overgelegd blijkt, dat het convent in 1442 bestond uit 18 koorreligieuzen (waaronder 2 novicen) en 6 leekbroeders.

²⁾ Deze was hier omstreeks 1400 Karthuizer geworden. Over hem hoop ik binnenkort vele biographische bijzonderheden mede te deelen in het *Archief v. d. Gesch. v. h. Aartsbisd. Utrecht*.

³⁾ De Heer Archivaris van het Staatsarchiefdepot in Hasselt had de groote welwillendheid ten mijnen behoeve alie in dat archief aanwezige oorkonden uit deze jaren na te gaan. Evenzoo heeft de Heer E. Frankignoulle, oud-archivaris te Scherpenheuvel, met groote zorg de schepenakten en andere bescheiden in het stadsarchief van Diest willen nagaan.

⁴⁾ Hij stierf in 1416 en liet de volgende geschriften na: de *Accessu et Conversatione cordis ad Deum*; de *Origine insurgentium tentationum et de remediis earumdem*; *Sermones aliquot insignes*; *Epistolas varias spiritualis gratiae dulcedinem redolentes*; *De interna cordis tranquillitate idiomatico materno*; atque alia nonnulla numquam nobis visa. Aldus: Th. Petreius, *Bibliotheca Cartusiana* (Colon. 1609), p. 89. Zie ook Le Couteulx VII, p. 372; *Nieuw Ned. Biogr. Woordenb.* V 267; Raymakers, t.a.p., blz. 66.

na stond, n.l. zijn broeder Diederik, die reeds meer dan 10 jaren het kleed der Karthuizers had gedragen bij Arnhem. In 1402 of het daaropvolgende jaar was hij van Monnikhuizen overgegaan naar het klooster bij Diest. De annalist der Karthuizerorde zegt, dat dit geschiedde, opdat hij zijn broeder, wiens wispelturigheid hem het beste bekend was, voortdurend door woord en voorbeeld zou kunnen aanmoedigen tot volharding ¹⁾. Het generaal Kapittel van Seiz hechtte er in 1403 zijn goedkeuring aan, dat Diederik een zoogenaamde tweede professie ²⁾ had gedaan in het huis te Zeelhem ³⁾.

Renier van Schoonvorst, heer van Zichem, nam in 1400 tot aan zijn dood zijn intrek in dit klooster ⁴⁾. De communiteit had in dezen tijd zooveel leden van aanzienlijke afkomst in haar midden en werd zoo vaak bezocht door edellieden, dat men het convent in de wandeling wel noemde het huis der edelen ⁵⁾.

Reeds uit het bovenstaande zijn wij in staat ons een indruk te vormen, ook van den inwendigen toestand der chartreuse van Zeelhem. Een verhaal, dat te vinden is bij de levensbeschrijvers der H. Lidwina van Schiedam ⁶⁾ gunt een blik te meer daarop. Een jongeling, Henricus genaamd en geboortig van den Haag, had buiten weten zijner ouders het habijt aangenomen bij de Karthuizers van Zeelhem. Zijn

¹⁾ Le Couteulx, VII 363.

²⁾ Dit was vroeger mogelijk bij de Karthuizers. De professus was aldus niet langer hospes, doch maakte volledig deel uit van zijn nieuwe communiteit en werd aan haar voorrechten deelachtig.

³⁾ „Confirmamus et approbamus professionem fratris Theodorici de Brederode olim professi domus Gelriae (factam in Domo Diestensi), praesertim visa litera Domus Gelriae (cujus conventuales iterandae professioni consensum praebuerant) missa Domui de Diest et nobis praesentata”. (Le Couteulx, VII 363).

⁴⁾ Raymakers t.a.p. blz. 33.

⁵⁾ Domus Nobilium, domus magnatum. Zie Raissius, *Origines Cartusiarum Belgi* (Duaci 1632), p. 52 en Le Vasseur, *Ephemerides Ord. Cartus.* (Monstrolii 1890)II, p. 508.

⁶⁾ Thomas à Kempis in *Vita B. Lidewigis* lib. 2., Cap. 13 en *Het Leven der Heilige Lidwina*, door Joannes Brugman, vertaald en bewerkt door G. A. Meyer Ord. Praed. 2e dr. (Nijmegen 1895), p. 43.

vader, Willem, maakte zich zeer ongerust en ging naar de Maagd van Schiedam, die hem noch zijn zoon kende, om raad. In de ziekenkamer van de heilige lijderes gekomen, werd hij aanstonds door haar bij zijn naam en voornaam genoemd en gelukkig geprezen om de weldaden, waarmede God zijn zoon had overladen. Verwonderd vroeg de vader verklaring van deze gelukwenschen, waarop hij vernam, dat Henricus Karthuizer was geworden bij Diest. Brugman teekent hier bij aan, dat hij dit feit uit den mond van broeder Hendrik zelven heeft vernomen ¹⁾.

Dorlandus verhaalt van een deugdzamen convers uit dit klooster, die ook omtrent dien tijd moet geleefd hebben. Deze broeder was voor zaken van het klooster naar den Haag gezonden, waar hij gastvrijheid genoot bij een vriend der Karthuizers. Daar werd hij echter door een ziekte overvallen, welke hem ten grave sleepte. Op het oogenblik van zijn afsterven zagen de kloosterbewoners te Zeelhem zijne ziel, van licht omstraald, ten hemel geleid worden. Toen de gastheer dit vernomen had, dankte hij God, dat hij zulk een heilig man onder zijn dak had mogen herbergen, en, weduwnaar geworden, ging hij de plaats des overledenen innemen in de chartreuse bij Diest. Na een voorbeeldig leven is hij daar gestorven ²⁾.

Enkele jaren na het verblijf der beide Brederodes te Zeelhem kwam daar de achttien-jarige Dionysius van Leeuwen uit het niet ver verwijderde Rijckel om opname vragen onder de monniken van S. Bruno (1420). Men moest hem evenwel voorloopig afwijzen, omdat de veelbelovende jongeman den door de constituties gevorderden leeftijd van 20 jaren nog niet had bereikt ³⁾.

Jan van Brederode schijnt het aanvankelijk op den St.

¹⁾ Henricus overleed aldaar in 1457. Zie: Le Vasseur, *Ephemerides Ord. Cartus.*, IV p. 513.

²⁾ P. Dorlandus, *Chronicon Cartusiense*, (Colon. 1608) lib. 5. cap. 17. Dorlandus was Karthuizerprior te Diest en stierf er in 1507. Het is jammer, dat hij in zijn Chronicon van het eigen klooster bijna niet gewaagt.

³⁾ D. A. Mougé, *Dionysius der Karthäuser 1402—1471*. (Mülheim a.d. Ruhr 1898), p. 12.

Jansberg wel te hebben kunnen vinden. Om zijn eezamen wandel verwierf hij de hoogachting der paters. Uit het jaar 1405 is opgeteekend, dat Prior Everhardus zijn monniken heeft aangespoord „ut illum venerabilem fratrem Joannem de Brederode habeant recomdatum, prout commendabilis virtus ejus meretur bene”¹⁾). Zijn letterkundigen arbeid in deze jaren zullen wij straks nader beschouwen.

Materieele zorgen bleven onzen kloosterbroeder evenwel kwellen. Wel is waar was hij met zijn broeder Walraven overeengekomen, dat deze zijn schulden zou voldoen, doch Walraven zat jarenlang bij Jan van Arkel gevangen en kon zich bijgevolg niet kwijten van de op zich genomen verplichtingen. De schuldeischers begonnen nu den convers lastig te vallen, die geheel buiten hun medeweten bedoelde overeenkomst met zijn broeder had aangegaan. Wij laten den kroniekschrijver zijn verhaal weer even vervolgen:

„In 't jaer Ons Heeren MCCCC en zeven so sterft Heer Willem, die Heer van Apcoude ende Wijck te Duersteden, ende wert begraven te Wijck voerseit int Nonnenklooster, ende hij liet geen kinder after dan Johannam de vrou van Brederoeden, die in dat selfde Nonnenklooster woende, mer hy had een broeders soen als Joncker Jacob van Gaesbeeck... Doe wert Heer Johan van Brederoeden geraden, dat hy uyt den clooster soude gaen ende krijgen oorlof van den Paus sijn wijf weder te nemen uyt den clooster ende also self te besitten die Heerlicheden van Apcoude ende Wijck te Duerstede”.

Zijn schoonvader, Heer Willem van Abcoude, kwam op 23 Mei 1407 te overlijden, zonder verder oir als Jan's echtgenoot Johanna. Kort te voren, n.l. in Januari van dat jaar, was Willems' eenige zoon Ghijsbert van Abcoude hem door den dood ontvallen ²⁾.

¹⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* VII 142.

²⁾ De chartae defunctorum van het Urbanistische generaal Kapittel vermelden in 1407 den dood van „generosus dls filius domini Wilhelmi de Abcoude, alterius fundatoris domus Trajectensis, qui paulo posto filium, hoc etiam anno defunctus est”. Zie ook het Necrologium van Nieuwlicht i.d. VII Kal. Jan.

Nu vermocht onze convers aan de verleiding der omstandigheden op den duur geen weerstand meer te bieden. Hij weet langs zijwegen uit Rome de vergunning los te krijgen om zijn klooster te verlaten en ook zijn echtgenoot wederom terug te voeren in de wereld. Toen hij echter dit laatste poogde en zijn heerlijke rechten over Abcoude en Wijk bij Duurstede opeischte, stuitte hij op den tegenstand van Bisschop Frederik van Blankenheim, zoowel als van den wettigen opvolger van Willem van Abcoude, Brederodes neef, Jacob van Gaesbeeck. Anderzijds lieten de Karthuizers niets onbeproefd om hem tot inkeer te overreden¹⁾. Aanvankelijk schijnen zij eenigermate gearzeld te hebben — wellicht met het oog op de door Brederode verkregen toestemming des Pausen. Het generaal Kapittel van Seiz vermaande in het voorjaar van 1409 den Diestschen Prior, Gozewijn Comhair als volgt: „Miramur multum quod Prior Diestensis et Conventus suus non requisierint fratrem Johannem de Brederode, Conversum suum; unde districte illis injungimus, quatenus eumdem pro posse et nosse, etiam per censuram ecclesiasticam, si necesse fuerit, requirere non omittant; committentes similiter Prioribus et personis ordinis ut in hoc ipso, si opus fuerit, eidem assistant. Ad quod etiam serius monemur ex scriptis Reverendi Patris, ac Domini Episcopi Trajectensis qui de hoc pluries scripsit seriose”²⁾.

Brederode, eenmaal de kap op den tuin geworpen hebbende, bleek echter niet genegen het kloosterhabijt weder aan te trekken. De grootheid in de wereld lokte hem te sterk. Om rechtvaardiging te vinden voor zijn handelwijze, zond hij eenige vrienden naar Parijs met het stuk van den Apostolischen Stoel, waarbij hem vergund was het klooster te verlaten en wederom met zijne gemalin te leven. Deze wisten, door de zaak verkeerd voor te stellen, van eenige doctoren der Universiteit de verklaring te verkrijgen „illum

¹⁾ De bekende Hendrik van Coesfeld, prior van het Karthuizerklooster bij Geertruidenberg, was in deze jaren visitor provinciae, en zal als zoodanig ook een rol hebben gespeeld in deze kwestie.

²⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* VII p. 213.

Militem posse repetere conjugem suam, nec in aliquo teneri ad Religionis observationem in toto vel in parte”¹⁾. Ook op deze uitspraak kon de ontrouwe convers zich nu beroepen. Maar de Karthuizers deden op hun beurt een beroep op den kanselier der Parijsche Universiteit en op haar theologische faculteit, die achtereenvolgens op 26 Maart en 28 Mei 1410 hun oordeel in deze zaak uitspraken, aan de hand eener door de monniken verstrekte uiteenzetting van het geval. Zij laakten het gedrag van Jan van Brederode en waren eenstemmig van gevoelen, dat hij in zijn klooster behoorde terug te keeren en den regel na te blijven leven.

Maar deze was inmiddels reeds tot geweld overgegaan.²⁾ Gewapenderhand trok hij op 9 April van hetzelfde jaar Wijk bij Duurstede binnen en voerde zijn vrouw uit het klooster. Waarop echter Frederik van Blankenheim ijlings met een leger naar deze stad trok en Jan van Brederode in gevangenschap overleverde aan Jacob van Gaesbeeck, terwijl hij Joanna weder in haar klooster liet gaan. Brederode werd gevangen gehouden, totdat Joanna den 10den Januari 1411 stierf³⁾. Twee jaren later, op den 29sten Maart 1413, overleed Johanna, gravinne van Gennep, de moeder van Jan van Brederode. (*Matthaei Analecta* I, p. 631).

Ook nu keerde hij niet naar Zeelhem terug, doch begaf zich in den krijgsdienst en sneuvelde in October 1415 in den slag van Azincourt. Moge's Heeren barmhartigheid hem genadig zijn geweest op „den groten rekendach, daer men summam summarum voor den groten Coninc brenghen moet”. Tevoren, in hetzelfde jaar, was ook Diederik van Brederode gestorven in het klooster bij Diest. De Orde kende hem voor zijn zielerust een „beneficium tricenarii”

¹⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* VII p. 214 en Joannis Gersonii *Opera Omnia*, edid. M. Lud. Ellies du Pin (Hagae Com. 1728), Tom. II kol. 734.

²⁾ Vgl. Rijksarch. Utr. — *Catalogus v. h. Archief der Bisschoppen van Utrecht* door Mr. S. Muller Fzn., No 109.

³⁾ Le Couteulx, *Annales Ord. Cart.* VII 216. — Het generaal Kapittel der Karthuizerorde besloot voor haar zielerust te houden een „tricenarium per totum Ordinem”.

toe ¹⁾. De terugkeer in de wereld van zijn broeder, die eenige jaren met hem den kloostervrede had gesmaakt binnen dezelfde muren, zal hem veel smart bezorgd hebben, en de Hemel weet hoeveel gebeden en boetplegingen hij voor Jan's bekeering heeft verricht.

Zooals reeds terloops is vermeld, heeft het desertie-geval van onzen Zeelhemschen convers zelfs gediend bij de theologische faculteit der Universiteit van Parijs. Een en ander daaromtrent vinden we uitvoerig opgeteekend onder de werken van Joannes Gerson ²⁾. Om namelijk Brederode's terugkeer in de wereld te rechtvaardigen, had men getracht de geldigheid zijner professie te betwisten. De Diestsche Karthuizers, bij monde van hun prior Gozewijn Comhair, zijn toen het geval gaan onderwerpen aan het oordeel der Parijsche theologen. De kanselier, Joannes Gerson, die den voorbeeldigen Karthuizermonniken zeer welgezind was, heeft op academische wijze praeadvies uitgebracht over de zaak. De geheele faculteit onderschreef ten slotte zijn conclusies.

Het desbetreffende tractaat is getiteld „An liceat gravato debitis intrare religionem”. Dat deze verhandeling nog niet schijnt te zijn opgemerkt ³⁾, is daaraan toe te schrijven, dat er niet met zooveel woorden de naam Brederode in wordt genoemd. Gerson en de andere theologen spreken slechts van „Quidem Joannes olim miles saecularis”. Deze man in kwestie blijkt echter niemand anders te zijn dan onze Jan van Brederode. De stukken werpen een helder licht op het merkwaardigste gedeelte zijns levens.

Gerson geeft in zijn tractaat ook den tekst van de „Schedula consultatoria”, het door de Karthuizers op schrift verstrekt relaas der toedracht van het geval.

Het luidt als volgt:

„Quidam olim miles secularis multis obligatus debitis,

¹⁾ Le Couteulx, VII 363.

²⁾ Joannis Gersonii Opera Omnia, edid. M. Lud. Ellies du Pin (Hagae Comitum 1728), Tom. II, kolom 730—739.

³⁾ Le Couteulx, Annales Ord. Cart. VII p. 213 seq., vestigt er de aandacht op. Zie ook Cl. Bohic, Chronica Ordinis Cartus. ab anno 1048 ad annum 1510, III (Parkminster 1922) p. 443—448.

post cessionem bonorum suorum, quam fecit in praesentia Domini sui ac Principis terrae, ea resignando in manus fratris sui germani ad opus et usus creditorum suorum, ipsis licet ignorantibus: sic quod accepta a praefato fratre suo cautione promissi, sub sigillo praefati Principis et sui, quod de praefatis bonis solvere deberet et satis facere creditoribus eius, videlicet Militis quondam praefati. Ipse et coniunx eius abstractioris (ut asseruit) vitae desiderio, pari se voto licentiantes, Religionem petierunt: haec in monasterio Sanctimonialium, ubi recepta et solemniter professa per novem fere annos hactenus mansit; ipse quoque in monasterio Cartusiensi, ubi secundum formam Statutorum Ordinis Cartusiensis in haec verba interrogatus: si liber es, si absolutus, si absque incurabili morbo, si denique de quaerelis satisfacisti? respondit ad singula singillatim, quod sic; sed adjuncto ad ultimam interrogationem modo satisfactionis (ut praemissum est supra), videlicet via cessionis praefate. Ad quod Prior monasterii respondit in haec verba: Scias quod si aliquid horum de quibus interrogatus es celaveris, poteris etiam post professionem expelli. Post haec secundum formam Ordinis et Statutorum praefatorum tamquam nudus et pauper susceptus et solemniter professus est; minime reclamantibus creditoribus suis, quibus pro tunc vel interim non fuerat satisfactum. Et hinc per septem fere annos ¹⁾ in monasterio perseveravit.

Interea contigit fratrem praefati quondam Militis in quoddam infortunium incidere, ut videlicet ab hostibus suis caperetur; unde impotens videbatur factus ad exequendum quod promiserat de satisfactione pro fratre suo Milite praefato. Post haec autem mortuus est socer ipsius quondam Militis, pater videlicet olim uxoris suae. Unde persuadentibus quibusdam consanguineis eius ac propinquis, occasione (ut eis videbatur) aliquali iam habita, tamquam jure propinquitatis ac legitimae successionis

¹⁾ In 1402 werd hij Karthuizer, zoodat zijn heengaan uit het klooster in het begin van 1409 moet gesteld worden. Want tijdens de zitting van het generaal Kapittel der Orde in dit jaar (steeds kort na Paschen) was hij reeds vertrokken uit Zeelhem.

ex parte uxoris suae quondam praefatae, monasterium suum contra prohibitionem Prioris sui ad petendum bona quondam soceri sui defuncti, ut inde solveret debita sua, exivit; et ad saeculum reversus habitum suum dimisit, carnes comedit et vota professionis suae multipliciter violavit. Et notandum quod in patria illa, scilicet terra Hollandiae, Gelriae et Brabantiae, Religiosi tales succedant parentibus vel monasteria pro eis''.

Ziehier de feiten, zooals zij door de oversten der Karthuizers zijn beschreven. Wat wij reeds van elders wisten over deze zaak en hare omstandigheden, klopt daarmede volkomen. Ook de aanhef der tweede alinea wordt duidelijk als wij ons herinneren, dat Walraven, de jongere broeder van Jan van Brederode, in het jaar 1402 op St. Peter en Paulus met Willem van Oostervant het beleg had geslagen om Gorinchem en toen door Jan van Arkel gevangen is genomen en 7 jaren lang werd vastgehouden ¹⁾.

Maar laat ons eerst terug keeren tot de behandeling dezer kwestie bij de Parijsche theologische faculteit. Joannes Gerson heeft de vraag, of het aan iemand, die met schulden is bezwaard, geoorloofd is in het klooster te treden, daags na Maria Boodschap 1410 in een openbare les in het College St. Victor puntsgewijze besproken. Eerst houdt hij een lange bespiegeling over de regels, die in verband met de voorliggende vraag „jure divina et naturali'' en „secundum leges civiles et canonicas'' gelden: wat is diefstal?, aard van het eigendomsrecht, enz. Kortom de quaestio juris ²⁾.

Gesteld vervolgens, dat het geval zich toegedragen heeft, zooals dat door de Karthuizers in voorbedoeld relaas is voorgesteld (quaestio facti), quid juris? Dan geeft de hoogleeraar zijn zienswijze weer aangaande dit geval en over de zeven twijfels, die daaromtrent zijn geformuleerd.

¹⁾ *Matthaei veteris aevi Analecta* (ed. in 9°) I p. 638: „Daer geschieden veel slagen by menigerhande tyden ende manieren, ende Johan, de Heer van Arkel, daer dit oorlogh tegens was, die venck veel Hollantsche Heren, also dat Joncker Walraven van Brederoden mede gevangen wert. In welcke gevangenis hy was seven jaer.''

²⁾ *Joannis Gersonii Opera Omnia*, Tom II, kol. 731—734.

Vooreerst richt hij een verwijt tot diegenen, die vóór hem over de kwestie hun meening hebben gezegd en aan Jan van Brederode verkeerden raad gaven en aldus verwarring stichtten ¹⁾.

„Scandalose, infideliter et perverse agunt, qui circa hanc materiam scienter variant et corrumpunt, male nar-rando, casus veritatem, dum a Doctoribus responsione vel opiniones inquirunt. Patet, quia imponunt maculam in gloriam Doctorum, quantum in eis est, et tam seipsos quam alios in errorem ducunt. Hoc praemisi, quia vidi quaedam scripta nomini meo ascripta, quae truncate recitata erant, ponendo partem unam, dimittendo alteram. Vidi insuper dicta quorundam Magistrorum mihi notorum, quae numquam ab eis fuissent posita, si casus fuisset eis taliter qualiter mihi praesentatus; praesertim in hoc quod dicunt illum Militem posse repetere conjugem suam, nec in aliquo teneri ad Religionis observationem in toto vel in parte''²⁾.

Men heeft valsche conclusies getrokken, verkeerde raadgevingen gedaan. Gerson kwam tot het volgende besluit, dat ik mij veroorloof geheel te citeeren voor het gemak van den lezer, alsook wijl het onmiddellijk meer licht werpt op het geval:

„Primo: quod Miles olim de quo sit sermo, inconsulte satis Religionem ingressus et incaute receptus est ³⁾. Ex hoc praesertim, quia cessio bonorum suorum fuit incauta, neque sufficiens pro liberatione sua a manu creditorum suorum, licet debuissent citius reclamasse.

Secundo: quod Professio quam solemniter fecit, non obstante quod inconsulte ingressus et incaute susceptus sit, liget eum de Jure tam positivo quam divino ad vota Religionis.

³⁾ Id. kol. 734.

¹⁾ *Johannis Gersonii Opera Omnia*, Tom II, kol. 735.

²⁾ „Fratres Carthusienses (cum reverentia loquendo) non videntur se habuisse satis caute et diligenter, dum ante Professionem Joannis Militis non interrogaverent creditores suos, et de translatione praedicta an esset valida, non informati sunt''. (*Opera Omnia* II, kol. 735).

Tertio: quod neuter conjugum praefatorum potest alterum post divortium ex mutuo consensu, et approbatione Ordinarii celebratum, ac post Professionem desuper solemniter factam repetere.

Quarto: quod sicut neuter potest alterum repetere post divortium ac Professionem, sic nec bona quae alteri eorum, sive monasterio, ex parte personae interim acquisita sunt seu acquiri contigerit in futurum, debent alteri, seu monasterio eius, tamquam alterius conjugis coherendi deservire.

Quinto: quod praefatus olim Miles nimis inconsulte, et inordinate, et illicite sic a Monasterio suo recessit, pejusque ac periculosus, rejecto habitu suo, foris remanet, et quod de necessitate salutis, omni tergiversatione postposita, quantocius reverti tenetur ad Monasterium, et sumpto habitu, sub disciplina quam professus est degere regulari. Attento praecipue, quod manendo extra Monasterium non est idem Miles habilior ad solvendum, immo minus, quam intra manendo.

Sexto et ultimo: quod attentis praemissis, Professio olim Militis praefati quam fecit in Religione, non obviat directe et de per se obligationi priori, qua ante creditoribus extitit obligatus, et per consequens manet eis obligatus ut ante. Sic quod si ipse, tempore receptionis suae ad ordinem, aliquid secum apportaverit, aut interim, aut in futurum Monasterium praefatum de bonis eius perceperit, pro tanto saltem semper tenebitur satis facere creditoribus monachi sui, donec plenarie eis fuerit satis factum''.

Volgens de beredeneerde onderteekeningen der professoren van de theologische faculteit, wier oordeel door Gerson mede was gevraagd, n.l.: Joannes de Gersono, Petrus de Dyerreis, Jordanus Morini, Joannes Dachori, Gilbertus de Bunulla, Guilielmus de Xanthis, Petrus Baardi, frater Stephanus, Petrus de Nogento, Petrus de Arreth, Dominicus Parvi en Matheus Roeder. Tot bevestiging waarvan het stuk gezegd is door Joannes de Bellomonte, rector der Universiteit (28 Mei 1410).

De geleerden waren dus eenstemmig van gevoelen, dat Jan van Brederode's intrede in het klooster geldig was, en

dat vervolgens ook zijn professie niet was „invalida et cassanda 1).

Na al deze levensbijzonderheden over Jan van Brederode rest nog een belangrijke kwestie. Er moet nog iets gezegd worden over den letterkundigen arbeid uit zijn Karthuizertijd, in verband met het auteurschap der Dietsche vertaling van de „Somme le Roy''.

De vraag, welke thans nog tot twijfel aanleiding zou kunnen geven omtrent Brederode's identiteit met den vertaler van Des Coninx Summe, is: Heeft er in zijn tijd — in 1408 — in het Zeelheemsche klooster ook een convers geleefd, wiens naam was Jan van Rode?

Bij gebreke aan voldoende gegevens kan het antwoord niet aanstonds positief ontkennend luiden. Toch meen ik zonder schroom te mogen besluiten, dat Jan van Rode en Jan van Brederode één en dezelfde persoon zijn geweest, en wel mede op grond van de navolgende argumenten:

10. In 1408 had de chartreuse van St. Jan Baptist wellicht 2 of 3 conversen 2). Verreweg de meeste leekbroeders waren eenvoudige, ongeletterde personen. Nu zou het al heel bijzonder toevallig zijn geweest, indien er tegelijk met Jan van Brederode een Jan van Rode onder hen was, even-

1) Gerson besloot zijn les met deze woorden „Stante casu nostro videtur quod nulla spes sit in Joanne Milite ad satisfaciendum creditoribus, nisi in praetendendo jus successionis ad causam uxoris. Et cum successionem illam possit aequè petere conversando in Monasterio Carthusiensium, per procuratores idoneos et implorationem auxilii superioris sicut extra; consulendum sibi videtur quod maneat et vivat conversando monastice in claustro suo pro salute animae suae, scandala Religionis suae et aliorum necnon occasiones peccatorum contra vota caute declinando: aliquin videat ne amans periculum pereat in illo. Utrum vero ipse Joannes sit nunc habilis ad succedendum vel uxor sua, quia nihil inquiritur, nihil hic respondeo'' (*Opera Omnia* II, kol. 736).

2) Gelijk reeds is medegedeeld, had het klooster in 1442 zes leekbroeders. Men mag aannemen, dat er in 1408, toen zoowel de community als de gebouwen kleiner waren, niet meer zijn geweest. Onder dat zestal zullen hoogstens 2 of 3 conversen zijn geweest. De overigen waren broeders zonder geloften (donaten). Het klooster Nieuwlicht buiten Utrecht had somtijds zelfs geen conversen. (Zie: *Bijdragen en Meded.* dl. XI, p. 362).

eens een man van ontwikkeling, die zijn Fransch grondig meester was.

2o. Behalve in de voorrede van Des Coninx Summe bij vier van de acht bekende handschriften, vindt men nergens hoegenaamd eenig spoor van den naam Jan van Rode ¹⁾. Indien te Diest een convers van dien naam geleefd had, die zich met dergelijken opvallenden letterkundigen arbeid had bezig gehouden, zou zijn naam met enkele levensbijzonderheden ons zeker bewaard zijn gebleven. De Karthuizers zouden hem gerangschikt hebben onder de „Ephemerides” hunner Orde. Dit nu is niet het geval. Wel spreken hun auteurs over Jan van Brederode ²⁾.

3o. De meeste dezer auteurs, zooals Dorlandus ³⁾, Petreius ⁴⁾ en Le Vasseur ⁵⁾ zwijgen zelfs ook Jan van Brederode dood, en dat is wellicht verklaarbaar, wijl deze wankelmoedige broeder hun gedisciplineerde Orde oneer had aangedaan.

4o. Om deze redenen, alsmede uit overwegingen van kieschheid jegens Diederik van Brederode, die nog eenige jaren na zijns broeders desertie onder de monniken van Zeelhem leefde, is het denkbaar, dat aanvankelijk bij het kopieeren de naam des befaamden Jan van Brederode met opzet is verbasterd tot dien van Rode. Later, toen het geval

¹⁾ Dr. D. C. Tinbergen, *Des Coninx Summe*, (Leiden 1907), p. 89 e. v.

Het h. s. No. 2883 der Kon. Bibl. te Brussel, afkomstig uit Groenendaal, noemt geen naam van den vertaler („ende na ist overgheset bi Diest ten Sartroisen van eenen convers int iaer Ons Heren MCCCC ende VIII”). Drie der handschriften noemen Brederode („ic broeder Jan van Brederode convers der catuser oirden tot Seelem”), n.l.: h. s. No. 2079 Kon. Bibl. Brussel, V 53 Kon. Bibl. den Haag (gedateerd 1455) en ms. néerl. 119, Bibl. Nat. Paris. Voorts wordt de naam Brederode in alle incunabelen gevonden.

²⁾ „Joannes de Brederode Flander Conversus Cartusiae Diest-Hemiensis opuscula quaedam in vernaculam linguam transtulit, ac porro in lucem edidit”. (Raissius, onder „Scriptores Belgae”, achter in zijn *Origines Cartusiarum Belgi*; Duaci 1632).

³⁾ die prior was te Diest en omstreeks 1500 zijn *Chronicon Cartusiense* schreef.

⁴⁾ *Bibliotheca Cartusiana* (Colon. 1609).

⁵⁾ *Ephemerides Ord. Cart.*

in vergetelheid was geraakt en de ergernis geluwd, zal men den naam des vertalers weer voluit zijn gaan vermelden.

5o. In zijn voorrede geeft de vertaler van de Somme le Roi een inhoudsopgave¹⁾ van het boek, dat volgen zal. De convers heeft echter zijn werk, wellicht in 1408 aangevangen of althans van een voorrede voorzien, plotseling onderbroken en nooit meer voltooid, zoodat niet het heele boek van den „clerc van den predicaer oerden” door hem uit het Fransch is overgezet. Dr. de Vreese sprak hier van „motifs inconnus” ²⁾. De reden is evenwel volkomen duidelijk, als men weet, dat Jan van Brederode de vertaler was.

Bij dit betoog moge ik het laten. Op dengene, die thans nog de Dietsche vertaling van de Somme le Roi zou willen toeschrijven aan een zeker Jan van Rode, rust, naar het mij voorkomt, de bewijslast ³⁾.

¹⁾ Tinbergen t.a.p. blz. 219.

²⁾ *Buogr. Nat. de Belgique*, XIX p. 570—574.

³⁾ In het begin der 15de eeuw hebben er inderdaad Karthuizers van dien naam geleefd. De bekendste is wel Joannes van Rode, die in 1416 te Trier in de Orde trad, doch in 1421 geroepen is, met dispensatie van Paus Martinus V, om als Abt der Benedictijnerabdij van St. Mathias een reformatie te bewerkstelligen. (Bursfelder Congregatie; zie: „D. Jean de Rode” in *Revue Benedictine*, XII ième année). Een ander monnik, Joannes Rode, geboortig uit Hamburg, leefde omstreeks 1403 in de Chartreuse te Praag, en was, evenals de voorgaande, auteur van eenige geschriften. (Petreius, *Bibl. Cartus.*, p. 213).

Eenmaal kwam ik dien naam in verband met dit klooster tegen. Johannes de Rode, oud-Rector der school te Thienen, was n.l. in 1370 getuige bij het verlijden van een acte, waarbij Juliana van Score, begijn te Thienen, aan de Karthuizers bij Diest een jaarlijksche rente liet. (Raijkers, *Hist. Oogslag*, p. 20). Geen wonder overigens in een streek, waar het woord „Rode”, vooral als uitgang, zoo veelvuldig voorkwam. (Rhode, Waenrode, Reinrode, Herckenrode, Marienrode, Gelrode, Steinrode, e.a.).

Mr. H. J. J. SCHOLTENS.